

**Государственное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Специальная (коррекционная) общеобразовательная школа-интернат
для слепых и слабовидящих имени В.Ш.Дагаева»**

**Приложение 1
к АООП НОО**

Утверждаю

Директор ГБОУ «С(к)ОШИСС имени В.Ш.Дагаева»

_____ / Ч.А.Гайрабеков/

Приказ № 79 от 31 08 2023 г.

**Рабочие программы
по учебным предметам начального общего образования
1-4 классы
(слабовидящие)
2023 - 2024 учебный год**

**Рабочая программа
по учебному предмету
«Чтение на чеченском языке»
4 класс
(вариант 4.3)
2023-2024 учебный год**

**Составитель:
Мучуева Малика Ахлудиевна
учитель начальных классов**

1.КХЕТОРАН КЕХАТ

«Литературни йешар» дешаран предметан белхан программа (вариант 4.3) х1оттийна, Россин Федерацин дешаран а, 1илман а Министерстван 2014ш. «19» декабран №1598 йолчу омрица ч1аг1динчу могушаллин клеизиг таронаш йолчу берашна леринчу юьхьанцарчу юкьарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартан коьртачу положеница йог1уш а йолуш, 1-4 классийн Э.Х.Солтаханов, И.Э.Солтаханов, Эдилов С.Э. нохчийн мотт книжка авторски программин буха т1ехь, «В.Ш.Дагаевн ц1арах йолчу ГБОУ «С(к)ОШИСС В.Ш.Дагаевн ц1арахчу» йуьхьанцарчу йукьарчу дешаран адаптированни коьртачу йукьардешаран программа йуххедиллар а хуьлуш.

Программа х1оттийна б1аьрсин талхар долчу дешархойн физиологически а, психологически а башхаллин тидам оьцуш.

- Программа кхочушйаран бухахь системехь-г1уллакхдаран некь бу «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет 1амор т1ехьажийна ду гуманитарни циклан кхечу дешаран предметашца межпредметни уьйр кхочушйарна.

Нохчийн меттан дешаран предметан башхаллаш, 1алашонаш, декхарш

Йуьхьанцара йукьарадешаран школа - мехала, керла, жобпаллин мур бу беран дахарехь: х1окху школахь д1адолало диллина долу дешар, кхузахь шорло цуьнан гонахарчу дахарца йолу йукьаметтигаш, хийцало йукьараллин дарж а, ша -шен вовзийта оьшуш хилар а совдолу. Т1аьхьа хиндолчу дерриге а дешаран бух кхуллу йуьхьанцарчу школаллаш. Йуьхьанцарчу школахь нохчийн матто, кхечу предметаша санна, меттан 1илманан декьехь шен маь1ница а йоккха меттиг д1алоцу. Цуьнан дешарца а, кхетамца кхиорехь а доккха маь1на ду.

Маттах лаьцна хаарш, барта а, йозанан а кьамелан хаамаш караберзорца дешархойн таро хуьлу кхийолу дешаран предметаш а кхиамца 1амо, цуьнца цхьаьна гонахарчу дахарх дозуш долу шайн хаарш шордан.

«Школана хьалха лаьтта декхарш кхочушдарехь 1аламат доккха маь1на ду ненан меттан, х1унда аьлча школо болх оцу маттахь д1аболорца караерзайо бери дахарехь гул йина а ненан маттахь билгалйолуш йолу а хьекьалан хазна. Оцу кийчачу буха т1ехь школо д1ах1оттабо ша кхи д1а а бен болу болх, аьлча а дуьненах лаьцна болу берийн кхетам алсам а боккху, уьш г1иллакх-оьздангалла йолуш кхиорехь а царна дешар 1аморехь а дерриге а декхарш кхочуш а до.

Вайн школаллаш дешархойн йукьараллин пайдечу кьинхьегамна а, нохчийн кьоман беркате т1аьхье хинйолчу кепара а кечбаран декхарца цхьаьна царна нохчийн меттан хаамаш балар доккха маь1на долуш ду.

Йуьхьанцарчу муьрехь ненан мотт хьехаран коьрта декхар ду къамелан г1уллакхан цхьадолу тайпанаш 1амор (къамеле ладог1аррий, цунах кхетаррий; вистхила 1аморрий; дешаррий, йозий). Цул сов, оцу муьрехь ондда бух кхолла беза ненан маттахь вовшашца т1екаре хила хаарна, иза берашна хьехаран а, кхетош-кхиоран а коьрта г1ирс хилар хаййтарна.

Цуьнца цхьаьна кхийолчу дешаран предметийн санна, ненан матто йуьхьанцарчу муьрехь кхочушдан деза цхьадолу мехала йукъара г1уллакхаш а:

- ✓ дешархойн 1аламах а, йукъараллих а долу хааршший, 1илманан йуьхьанцара кхетаммий кхиор;
- ✓ логически а, васт х1отторан а ойла кхиор;
- ✓ кьинхьегаме а, цуьнца цхьаьна дешаре а болу лаам кхиор;
- ✓ лакхарчу классашкахь кхиамца деша бераш кечдар;
- ✓ гонахарчу дахарца йолу йукъаметтиг а, нахе йолу нийса дог-ойла а кхетош-кхиор».

Программин бухе еккина х1ара принципах:

- ✓ уьйран принцип, къамел кхиоран декъехь дешархой т1екаре хила 1амор шегара лобхуш йолу;
- ✓ кхетамаллин принцип, мотт 1аморца доьзнарг кхетам болуш 1амор лобхуш йолу.

Программо маттаца дозург практически карадерзо дезарг къастийна ца 1аш, меттан хиламаш, цара маттехь д1алоцучу меттиге хьаьжжина, хьалха-г1аьхьа уьш караберзор а тидаме эцна.

Нохчийн мотт 1аморехь дешархойн дешнийн барам совбакхар а ду мехала. Жигара шех олуш болу дешнийн барам х1ора классехь билгалбеш тидаме эцнарг х1ара ду: оцу барамехь дешнаш берийн лексикехь хилахь, цара таро лур йу царна х1ора денна йоза - дешар 1аморан декъехь т1екаре хила. ЙУьхьанцарчу классийн дешархойн лексийн барам 3000 гергга дош хила деза, царах 600 дош карадерзадо цара 1-чу классехь, 700-шолг1ачу классехь, 800-3-чу классехь, 850-4- чу классехь. Хьехархочо шен лаамехь церан барам совбоккхуш х1ора классехь йукъадало тарло кхин а 50-70 дош.

И дешнаш жигара карадерзор д1ахьо церан лексически цхьа маь1наш хилар а довзуйтуш, омонимаш, синонимаш, антонимаш йовзийтарца, дешхьалхенийн, суффиксийн г1оьнца цхьана орамах керла дешнаш кхолларца.

Дешархошна бовзуйту дешан фонетически, морфологически х1оттам, цара 1амадо коьрта къамелан дакъош а, церан грамматически категореш а, предложенехь оцу къамелан дакъоша кхочушден синтаксически г1уллакх а. Лексически а, грамматически декъехь дешнаш карадерзор деа шарахь д1ахьо.

Грамматически а, орфографически а материал программы йукъа йалийна х1ора тлейог1учу классехь т1етт1а шоръйаран,к1аргъйаран, чолхейаккхаран хъесапехь.

Массо а кепара мотт 1аморан а, къамел кхиоран а г1уллакх кхочушдина самукъанечу, еша дог дог1учу тексташна а, упражненешна а т1ехь.

Программехь коьрта меттиг д1алоцу т1екаре хила 1аморан карадерзораш, шардарш кхиоран балхо. Барта къамел кхиор хила деза дешархойн коьртачу тидамехь уьш еша а, йаздан а 1емачу хенахь а, грамматикех болу хаамаш царна бовзуйтуш а, йозаелла тексташ х1иттош а, упражненеш кхочушьеш а.

Х1ора урокехь берийн дистхилар алссам хила деза: хаттарш деш, царна жобпаш луш, шайх лаьцна дубйцуш, вовшашца къамел деш, хъехархочуьнца йукъаметтиг лелош, ешначун чулацам йухасхъабубйцуш.

Дешан маь1ни т1ехь а, аларна, нийсайаздарна а т1ехь бен болх биллина беш хилар мехала ду. Билгалйинчу темина, суьрташ, бинчу тидамех, кинох лаьцна шайна еллачу кепача а, шаьш а дийцаран, хаттаран, айдаран, т1едожоран предложенеш, тексташ, диалогаш х1итто 1амо деза бераш.

Йуьхъанцарчу школехь нохчийн мотт 1аморан 1алашонаш:

- ✓ т1екаре хила дезаран, йоза-дешар кхи д1а а 1амо дезаран 1алашонца нохчийн мотт караберзор;
- ✓ къамелдаран хъуьнарш кхиор, нохчийн маттахь вовшашца т1екаре лело хаар;
- ✓ нохчийн меттан лексикех, фонетикех, грамматикех болу т1еххулара хаамаш караберзор;
- ✓ ладог1а, вистхила, шен маттахь еша, йаздан хаар карадерзор;
- ✓ Нохчийн Республикин пачхьалкхан нохчийн матте шовкъ кхоллар, шен къоман культурун дакъа иза хиларе терра.

Дешаран предметан чулацаман мехаллин аг1онаш:

Йуьхьанцара школа чекхъйаьккхинчу дешархойн программа караерзийча хила деза жамлаш:

- ✓ дешархой синъобздангаллин мехаллаш евзаш, къоман гиллакх-обздангаллин баххаш тӀехь кхиьна хилар;
- ✓ доьзалан дахар девзаш хилар;
- ✓ къоман культура а, бусулба дин а девзаш хилар;
- ✓ Росси пачхьалкхан гражданин ша вуйла хууш хилар;
- ✓ синъобздангаллин мехаллаш кхиор дешархойн коьртачу гӀуллакхашна тӀе дахар: урокийн, урокел араьбарчу а, йукъараллин пайдечу а.

Дешаран планехь нохчийн матто дӀалоцу меттиг

Программа хӀоттийна йуьхьанцара йукъарадешаран федеральни пачхьалкхан дешаран стандартан буха тӀехь, базисни дешаран планан 3-чу варианто нохчийн маттана луш йолчу таронашца нисъеш. Нохчийн мотт хьехаран башхалла билгалъйаьккхина тематически планаш тӀехь. Мотт хьеха билгалдина сахьташ кху кепара ду: *4-чу классехь 2 сахьт кӀирнах, дерриге шарахь 68 сахьт.*

Ала деза, хӀара программа герггарчу хьесапехь йу. Герггарчу йуьхьанцарчу йукъарадешаран программин буха тӀехь хӀотто езаш йу пачхьалкхан аккредитаци йолчу дешаран учрежденин дешаран гӀуллакхан декъашхойн хьашташка а, оцу дешаран учрежденин башхалле хьаьжжина а йолу йуьхьанцарчу дешаран йукъарадешаран программа.

Дешаран предметан йукъара чулацам

«Литературни йешар» предмето чулоцу хӀара дакъош: дешархочун «Йешарца доьзна гӀуллакх», «Исбаьхьаллин текстийн буха тӀехь долу дешархойн кхоллараллийн гӀуллакх», «Берийн ешаран гуо» йаздархойн цӀерш а йовзуьйтуш, дешархошна кху предметехула евзар йолу ерриге а произведенеш, хуьлийла уьш дийнна произведенеш йа церан дакъош. Программи йукъа догӀу иштта кхидолу дакъош а: «Литературоведчески пропедевтика», «Библиографически культура», «Къамелан кепашца доьзна долу гӀуллакхаш». Боккха тидам тӀебахийтина нохчийн матте ладогӀар декъана а. «Ешар» цӀе йолчу декъехь къаьсттина тидам тӀе бахийтина къастош ешарна. Йуьхьанцарчу классашкахь нийса а, шерра а ешарехь

карадирзинчу хаарша аьтто бийр дешархойн лакхарчу классашкахь литература йовзарехь а. «Дистхилар», «Йоза» дакъоша аьтто бийр бу барта а, йозанан а къамел кхиорехь. Боккха тидам тIе бахийтина вистхила хаарна а, къамелан оздангаллина а, меттан исбаьхьаллин гIирсаш караберзорна а.

Къамелан кепаш. ЛадогIар.

Дуйцу къамел ладогIарца тIеэцар, цхьанатайпана иза кхетадар, ладобгIначуьнца доьзна хаттаршна жобпаш далар, ладобгIначун чулацамах лаьцна шена хаттар дала хаар, хIун Iалашо йолуш ладуйгIира къамеле кхетадар. Стихотворни къамеле ладогIа хаар, ладобгI начун дог-ойла къастор.

Йешар.

Хезаш ешар. Кхеташ, нийса, цхьанаэшшара хезаш йешар. Йешаран чехкалла доза тухуш къастош йац, хIорадешархочун башхалле хьожжий къастош хуьлу и барам. Ешаран сихалла тIаьхь-тIаьхьа чехкайоккху. Йоьшучу хенахь соцунгIашший, интонаций, сацаран хьаьркаш лар а деш, кхетаме, нийса, цхьанаэшшара дийначу дешнашца ешар.

Дагахь ешар.

Дагахь йоьшучу хенахь йоьшучун маьIнах кхеташ хилар. Йешначу текстехь оьшуш болу хаамаш карон а, меттан исбаьхьал-лин гIирсаш ган а хаар.

Къамел дар. Барта къамелан оздангалла.

Монологически къамел барта къамелан кеп санна. Монологически кепара аьллачун коьртачу маьIних кхеташ хилар. Къамелан кепаш: дийцар. суртхIоттор. ойлайар.

Шен аларехь меттан исбаьхьаллин гIирсех пайда эцар(синонимех, вастаме дешнех. антонимех, дустарех, эпитетех). Шен аларна план хIоттор. Монологически алар дозаделла а, маьIна долуш а хилар. Диалогехь ден къамел: цуьнан башхалла. Хьайца къамел деш волчуьнга ладогIа а, цо дуйцуцух кхета а, цунна жоп дала а хаар. Хьуна ца хетачу, кхечу кепара олучуьнга ладогIа а, тешшош цунна жоп дала а хаар. Кхечу къомах волчу нийсархочуьнца диалог дIахьочу хенахь цо дечу къамелах кхеташ, цуьнан культурин башхаллаш тидаме а оьцуш, иза тIелаца хаар. Шен къамелехь меттан исбаьхьаллин гIирсех пайда эца хаар.

Йоза. Йозанан къамелан оздангалла.

Йозанан къамелан барамаш. Йозанца аьллагун чулацам билгалыйнчу темица боглуш хилар. Йозанехъ йовзуйту коьчал маьлна а долуш, вовшашца йозаелла а хила езар. Йозанан къамелехъ меттан исабьхьаллин глирсех пайда эцар. Йозанехъ шенахетарг ала хууш хилар: хаттарна жоп дала, изложени. йоцца сочинени йазьйан (суртлхотторан, дийцаран, ойлайаран кепехъ).

Йешаран глуллакхийн кепаш.

Дешаран а, лилманан кхетаме текстащца а бен болх (хлума довзаран декъехула долу глуллакхаш). Дешаран а, лилманан кхетаме текстех болу йукъара кхетам. Шен маттахъ и тексташ кхеташ тлеэцар. Ешначун чулацамца доьзначу хаттаршна жобпаш далар. Хаамаш луш болу глирсийн хьасг санна дешаран, лилманан кхетаме тексташ тлеэцар, царах кхеташ хилар. Дешаран, лилманан кхетаме текстийн тема а, коьрта ойла а билгалъйар. Маьлнин чекхдевллачу дакъошка текст екъар, царна цле тиллар. Текстехъ бахъанин-глаьхьалонан зленаш билгалъйар. Текстехъ коьрта дешнаш билгалдар. Оцу коьртачу дешнашна тле а тевжаш, текст йуха - схъайийцар. Нохчийн дешнаш а, дешнийн цхьаьнакхетарш а, дийнна предложенеш а, оьрсийн матте а, оьрсийн маттера нохчийн матте йаха а хаар.

Исбаьхьаллин текстащца болх бар.

Дешархочун хлума довзаран декъехула долу глуллакхаш

Исбаьхьаллин текст вукху текстех къаьсташ хиларх кхетар. Текстан цле а, кортош а, чулацамца бозабеллачу йукъаметтигех кхеташ хилар. Текстан чулацамах лаьцна долчу хаттаршна жобпаш далар. Меттан исбаьхьаллин глирсех пайда эцарца исбаьхьаллин текст йухасхъайийцар (йуьззина, йоцца. хоржуш). Исбаьхьаллин текстан жанр, тема, коьрта ойла, сйужет, длахлоттаман билгало (антитеза) къастор. Текст дакъошка екъар, хлорадекъан тема билгалъйар, коьрта дешнаш а. исбаьхьаллин васташ а къастор. Даькошна цлерш таька а, цлеран предложенийн а, хаттарийн кепехъ план хлоггоа хаар. Турпалхойн дика а, ледара амалш билгалъйаха а, персонажаша дечу глуллакхашка, йаздархочо еллачу характеристике хьаьжжина а мах хадо хууш хилар. И характеристика лучу хенахъ персонажийн глуллакхийн бахъанин-глаьхьалонан зленаш билгалъйахар. Шадийриг турпалхочо иштта хлунда дира бохучух кхетар а. цу декъехъ шена хегарг ала хаар а. Персонажана характеристика лучу хенахъ интерьеро а, портрето а ддалоцу меттиг. Турпалхой а, цара ден глуллакхаш а вовшашца дустар. Персонажийн къамел а, авторан текст а. Текстехъ болу меттан исбаьхьаллин глирсаш ган а, (эпитет, дустар, метафора) уьш мича лалашонца йукъа балийна а хаар. Пейзаж а, исбаьхьаллин текстехъ цо ддалоцу меттиг а. Хиламаш

схъакъастор а, уып вовшашца бустар а, цара синхаамна бен латкъам а. Теманашца цхъаьнайоглу оърсийн а, нохчийн а исбаьхъаллин тексташ вовшашца йустар. царна тлера йукъара а, башхадерг а къастор, меттан исбаьхъаллин гирсаш бустар.

Дешархочун кхоллараллин гуллакхаш

Къастош ешар. ЙАххъашца ешар. Прозехъ йолчу текстана инсценировка хлоттор. Ешначу исбаьхъаллин произведенин буха тлехъ шен текст кхоллар. Барта дешнашца суртдиллар. Изложени. Мини-сочинени. Нохчийн маттера дош, дешнийн цхъаьнакхетар, предложени оърсийн матте а, оърсийн маттера нохчийн матте а даккхар. Нохчийн барта кхоллараллераоърсийн хлетал-металшца. кицанашца, аларшца маьлница доглуш лахар. Ша туйранаш кхоллар (ламийнчаьрца доглуш) къоман дахарехъ дерг а, культурун бакъдерш йукъа а далош.

Нохчийн а, оърсийн а литературийн тексташ кхоллар, церан йукъара дерг а, башха дерг а билгал а деш.

Берийн ешаран гуо

Нохчийн а, кхечу къаьмнийн барта кхоллараллин произведенеш, нохчийн а, кхечу къаьмнийн а классикийн тоьлла произведенеш, хлинцалерчу йаздархойн произведенеш, исторически, лилманан кхетаме, справочно-энциклопедически тексташ, фантастика. Исбаьхъаллин текстийн герггарчу хьесапехъ йолу тематика: вайн Даймакххий. нохчийн пачхьалкхан коьртачу шахьарххий, нохчийн пачхьалкхерчу халкъийн доттаг лалеххий, вайн халкъан хьаналчу къинхъегамаххий, цо машарехъа латгочу къийсамаххий, вайн г лаланеххий, йартеххий, лаламаххий, дийнатеххий. акхаройххий, беран дахареххий. церан гуллакхеххий, доттаг лалеххий, цара баккхийнаш ларарххий, вовшашна накъосталла дарххий, тергонца хъажарххий, адамийн дийнаташца йолу йукъаметтигаххий, лаламаххий, адамийн цуьнца йолчу йукъаметтигаххий, тайп-тайпанчу корматаллеххий, къинхъегамаххий, йукъарчу къахъегаран ирсаххий, гуллакх-оьзданагаллех, эхъ-бехках, ийманах лаьцна дийцаршший, стихотворенешший. статьяшший. Вайн дукхакъаьмнийн Боккха Даймохк.

Литературоведчески пропедевтика

Прозехъ а, стихотворенин кепехъ а долу къамел, уып вовшех къасто хаар. Хъехархочун гюьнца текстехъ хлара литературоведчески кхетамаш карон хаа: жанраш (фольклоран кегийра жанраш, халкъан а, литературни а туйра, туйра-кица. дийцар. стихотворени, сйужет, тема, длахлоттам (антитеза), коьрта ойла (идей), турпалхо (персонаж), куц-кеп (портрет), пейзаж, интерьер, синоним, антоним, эпитет, дустар, метафора, олицетворени, ритм, рифма. Гочдар.

Библиографически культура

Еша билгалйинчу книгаш йукъара книга харжа а, произведенин кортош а, аннотаци а схъалаха а, автор а, иллйустрадацеш ехкина художник билгалван а хаар. Текстам чулацамера хиламаш а, иллйустрадацеш вовшех буоза хаар.

ЙУъхъанцарчу шкоলেখ дешначул тлаъхъа дешархочун кхидла а дешаре болу лаам а кхиъна болу, цуънан къамелан а, ешаран культурин, литературни кхиаран а тегла оьшучу бараме кхочу, уьш билгалдовлу хлокху хааршца:

-нохчийн меттан къамелан коьрта кепаш карайирзина хилар;

-тайп-тайпана тексташ вовшех къасто хаар (дешаран, лилманан-кхетаме. исбаъхъаллин).

Интеллектульни, синъобздангаллин декъехъ кхиархъама, гонахара дахар довзархъама дешаран, лилманан-кхетаман, исбаъхъаллин текстийн маълнех кхеташ хилар. Исбаъхъаллин тексташца болх бар. Хаамбаран хъаст хиларан хъокъехъ уьш тлеэцна ца лаш, дешархочуьнгахъ синоьздангалла а, эстетически чам а кхиорехъ и тексташ оьшуш хиларх кхетар. Исбаъхъаллин тексташна анализ йаран билгалла, литературни кхиарехъ дешархошна тлаъхъа оьшур долу, хаарш карадерзор. Церан жанр, тема, идей, длахлоттаман кепаш, исбаъхъаллин сурт хлотторан глирсаш къасто хаар.

Хлоракъоман литература - культура кхиоран декъехъ мехала глирс хиларх кхетар; нохчийн а, кхечу къаьмнийн исбаъхъаллин тексташ вовшашца йустарца церан йукъара дерг а, башхадерг къастор. Дешнаш, дешнийн цхъаьнакхетарш, предложенеш оьрсийн матте а, оьрсийн матгара нохчийн матте йаха а хаар.

Оьшшу тоьшаллаш а далош, ша ешначу дешан искусствон произведенин а, искусстван кхечу говзарийн а мах хадо хаар.

Кхечу къомах волчу нийсархочуьнца диалог длахъочу хенахъ цо дечу къамелах кхеташ, цуънан культурин башхаллаш тидаме а оьцуш. Гиллакхе вистхила а, цо дуьйцург васе а ца дуьллуш, тлеелаца а хаар.

Берийн-энциклопедически книгашца болх бан хар.

Литературни ешар ламочаьргахъ хила деза

Метапредметни жамлаш:

- дешаран лалашонех а, декхарех а кхеташ хилар, кхоллараллин кепара хъесанаш кхочушдар;

- шена хъалха хлоттийнчу декхаре хъаьжжина, дешаран декъехула билгалдан леринарг къасто а, цуънан мах хадо а, и кхочушдархъама эвсаре некъ харжа а хаар;

- ша баънчачу кхиамийн баъханех кхеташ хилар шегахь кхиор (ткъа иштта цададаларан баъханех а, иза лазаме ца долубйтуш т1еэца хууш а хилар;

- коммуникативни а, х1ума довзаран а декхарш кхочушдаран 1алашонца меттан г1ирссхпайда эцар;

- дечун логически кепаш (дустар, анализ, юкъара маъ1на дар) караерзор;

- кхечу къаъмнийн нийсархошца цхъаьна дечу г1уллакхашкахь юкъара 1алашонаш билгалъяр, хъан, х1ун дийр ду къастор, цаьрца цхъаьна тергам латтор, ша а, вукхара а дечун цхъанакепара мах хадор;

- девне ца дерзош, 1оттаме дерш д1адерзор, ларамца т1еэцар кхечу къомах волчун амалехь дерг;

- базови предметийн кхетамаш, кхечу предметашца боьзна кхетамаш а караберзор, шен предметна уьш буозар.

Литературни ешар 1амочаьргахь хила деза

Предметни жам1аш:

- къоман а, дуьненан а, культурийн хилам а, синъобздангаллин мехаллаш, ламасташ лардаран а, кхид1а а д1акховдоран г1ирс санна литературех кхетар;

- ша-шен кхиарехь ешаран мах лакхара хиларх кхетар; виллина йобьшуш хила везаш хилар болу лаам шегахь кхиор; дуьненах а, къоман исторех а, культурех а болу

- кхетамаш кхиор; юьхъанцара г1иллакх-обздангалла кхиорехь литературо д1алоцу меттиг къасто а, дика а, вуо а х1ун ду хууш хилар;

- х1унда еша еза бохучух кхеташ хилар, цу декъехь тайп-тайпанчу ешарх пайда эцар;

- дешаран а, 1илманан кхетаме, исбаьхьаллин тексташ ладог1арца т1еэца а, кхеташ еша а, цхъанатайпана царах кхета а хууш хилар; стихотворенин кепехь йолу тексташ къастош ешаран юьхъанцара хаарш карадерзор;

- прозаически исбаьхьаллин произведенеш юхасхъайийца а, церан чулацамах долчу хаттаршна жобпаш дала а, ешначу дешаран, 1илманан кхетаме, исбаьхьаллин текстийн баъханин-т1аьхьалонийн з1енаш къасто а хаар карадерзор;

- меттан бакъонаш а ларъеш, йозанехь а, барта а доцца дийцарш х1итто хаар карадерзор;

- хъайца къамел деш волчуьнга а ладог1а а, цо дубйцучуьнца реза вацахь а, делил далорца айхъа бохург т1еч1аг1дан а, г1иллакхехь вистхила а, диалог д1аяхъа а хаар карадерзор;

- исбаъхъаллин текстийн башхаллийн дуъхе а кхуъуш, дешаран, 1илманан, исбаъхъаллин тексташ вовшех къасто хаар;
- ешначу исбаъхъаллин, 1илманан, дешаран текстийн теманах, коьртачу маъ1нах кхеташ хилар; исбаъхъаллин текстехъ балийна меттан исбаъхъаллин г1ирсаш ган а, яздархочо мича 1алашонца уьш юкъа балийна а хаар;
- ша ешначу исбаъхъаллин произведенин мах хадо а, цунах лаьцна шена хетарг ала а хаар;
- ешначу текстехъ йолу синъобздангаллин мехаллаш йовзийта а, уьш шегахъ кхио а хаар;
- оьрсийн а, нохчийн а исбаъхъаллин произведенийн персонажаш (дакъалацархой) вовшашца буста а, церан амалехъ, г1уллакхашкахъ цхъаьна дог1ург схъа а лохуш, царна харакатеристика яла а, цаьрга шен болу хьежам гайта а хаар;
- шена хаза хета книга шенна схъахаржа а, т1ебузучу хаамийн справочни хьостанех пайда эца а хаар.

4.ДЕШАРАН УРОКИЙН ТЕМИН ХЪЕСАП

№ п/п	Урокан ц1е	Сахьташ	1алашо
Хьомечу 1аламан суьрташ			
1	Беркате аьхке.	1	Берашна 1емар ду нийса а ,кхеташ а стихотворни ттексташ еша.
2	Сулейманова Зайнап.Аьхкенап сурт.	1	Берашан 1емар ду нийса а, кхеташ а, шера а стихотворни тексташ еша.
3	Дагалецамаш. 1 .Мамакаев.	1	Берашна 1емар ду произведене ешарехь авторан дог-ойла а , цуьнана 1аламе болу безамах кхета.
4	Чег1ардиг.	1	Берашна хуур ду хезаш еша т1аьхь –т1аьхьа ша-шена ешарга а боьрзуш; бераш кхетар бу шаьш ешначун чулацамах.
5	Гуьйре .Мамакаев Мохьмад	1	Берашна 1емар ду дийцаран тексташ хезаш еша т1аьхь – т1аьхьа ша-шена ешаре а воьрзуш.
6	Хасаев Хьасан. Шийла гуьйре.	1	Берашна 1емар ду дийцаран тексташ шера хезаш еша т1аьхь – т1аьхьа ша-шена ешаре а боьрзуш.
7	Гуьйре.Окуев Шима.	1	Берашна 1емар ду йаздархочун дог-ойла а гойтуш стихотвориниш еша ; дерашна 1емар ду стихотворни текстан башхаллаш йовза.
Вайн Даймехкан д1адаханчунна т1ера			

8	Таймин Бийболатан илли	1	Берашна 1емар ду дийцаран тексташ шера хезаш еша т1аьхь – т1аьхьа ша-шена ешаре а боьрзуш.
9	Эла Мусостий, Адин Сурхо.	1	Берашна 1емар ду къастош йаздархочун дог-ойла а гойтуш д1аеша стихотворни тексташ.
10	ЭлаМусостий, Адин Сурхо.	1	Берашна 1емар ду дийцаран тексташ мелла-ша ешарна т1ера ч1ог1а ешара боьрзуш еша .
11	Астаг1а Тимар.	1	Берашнахуурдукхетош ,йаздархочун дог-ойла а гойтуш , стихотворнитексташеша.
12	«Астаг1а Тимар».Кобьрта турпалхо	1	Берашна 1емар ду нийса ,шера дийцаран тексташ еша.
13	Гайсултанов Умар.Дахар а,кхолларалла а.	1	Берашна 1емар дукхеташ,йаздархочун дог-ойла а гойтушстихотворениеша;
14	ЙУур ца хилча. Кобьрта турпалхой.	1	Берашна 1емар ду цхьанаэшарехь меллаша ешарна т1ера ч1ог1а ешаре е боьрзуш дийцаран тексташ еша.
15	ЙУур ца хилча.	1	Берашна хуур ду предложени чаккхенгахь соцунг1а йарца билгальйаккха.
16	Кьонах хьанах олу?	1	Берашна 1емар ду цхьанаэшарехь меллаш аешарна т1ера ч1ог1а ешаре е боьрзуш дийцаран тексташ еша.
Вайн республика- Нохчийчоь			
17	Вайн Республика- Нохчичоь В.Баширов. Сан хьоме Нохчичоь.	1	Берашна 1емар ду цхьана эшарехь меллаша ешарна т1ера ч1ог1а ешаре е боьрзуш дийцаран тексташ еша.
18	Декалахь сан илли. Ахмадова Тамара.	1	Берашна 1емар думеллашаешарна т1ера ч1ог1а ешаре а боьрзушдийцарантексташеша.

19	Яшуркаев Салман. Дахар а,кхолларалла а.	1	Берашна 1емар ду т1адам болчухьсацарцакхетошдийцарантексташеша. Берашнахуурдумассарацхъана ,ша-шенаша
20	Яшуркаев Салман. Пасха.	1	Берашна 1емар дукъастош ,авторан дог-ойлагойтушстихотворнитексташеша.
21	Пасха.	1	Берашан 1емар дунийса а,кхеташ а, шераадийцарантексташеша. Берашнахуурдучулацамахкхета.
Вайга туьйранаша кхойкху			
22	Нохчийн хиш. Ахмадов Муса.	1	Берашна 1емар ду меллаша ешарна т1ера ч1ог1а ешарна т1е а боьрзуш дийцаран тексташ еша.
23	Муьлха йоккха хилла?	1	Берашна 1емар ду , хезаш , меллаша , з1енаца , кхетош дийцаран тексташ еша
24	Чантиев Умар. Хьекьал тоьлла.	1	Берашан 1емар ду , ч1ог1а чу озаца д1абуйлабелла меллашачу озе а боьрзуш дийцаран тексташ еша.
25	Хьекьал тоьлла.	1	1амор. Дийцаран чулацамах кхета а 1емар ду бераш.
26	А.Дадуев.Мара бойна Салман.	1	Берашан 1емар ду , ч1ог1а чу озаца д1абуйлабелла меллашачу озе а боьрзуш дийцаран тексташ еша.
27	Мара бойна Салман.	1	Берашна 1емар ду йаздархочун дог-ойла а гойтуш стихотворни тексташ еша.
28	Кьоблелел хьекьал тоьлла.	1	Берашна 1емар ду меллашачу озана т1 ера ч1ог1ачу озана т1е а воьрзуш дийцаран тексташ еша.

29	Хъекъал долу йола, кхелахо а.	1	1амор. Дийцаран чулацамах кхета а 1емар ду бераш.
30	Хъекъал долу йола, кхелахо а.	1	Берашна 1емар ду йаздархочун дог-ойла а гойтуш стихотворни тексташ еша.
31	Хъекъал долу йола, кхелахо а.	1	Берашан 1емар ду , ч1ог1а чу озаца д1абуйлабелла меллашачу озе а боързуш дийцаран тексташ еша.
32	Хъекъал долу воккха стаг а, къиза эла а.	1	Берашна 1емар ду меллаша а, ч1ога а дицаран тексташ еша.
33	Охх1ай.	1	Берашна 1емар ду йаздархочун дог-ойла а гойтуш стихотворни тексташ еша.
34	Махана аьлла баркалла.	1	Берашна 1емар ду йаздархочун дог-ойла а гойтуш стихотворни тексташ еша.
35	Дашо б1араш. Гайсултанов Умар.	1	Берашна 1емар ду меллашачу озана т1 ера ч1ог1ачу озана т1е а воързуш дийцаран тексташ еша .
Нохчийн къоман баккхий йаздархой			
36	Со кхин хьуна декар дац...	1	1амор. Дийцаран чулацамах кхета а 1емар ду бераш.
37	Со кхин хьуна декар дац...29	1	Берашна 1емар ду йаздархочун дог-ойла а гойтуш стихотворни тексташ еша.
38	Дуйлало. Мамакаев Мохьмад	1	1амор. Дийцаран чулацамах кхета а 1емар ду бераш.
39	М.Мамакаев дахар а,кхолларалла а	1	Берашна 1емар ду йаздархочун дог-ойла а гойтуш стихотворни тексташ еша.

40	Хьуьнхахь.	1	Берашна 1емар ду хезаш а, меллаша а дийцаран тексташ еша. Берашна 1емар ду чулацамах кхета.
41	М.Мамакаев дахар а,кхолларалла а	1	Берашна 1емар ду нийса а , кхеташ а , шера а йаздархочун дог-ойла а гойтуш стихотворни тексташ еша.
42	Даймохк. Мамакаев 1арби.	1	Берашна 1емар ду хезаш а, меллаша а дийцаран тексташ еша. Берашна 1емар ду чулацамах кхета.
43	1.Гайсултанов дахар а,кхолларалла а.	1	Берашна 1емар ду йаздархочун дог-ойла а гойтуш стихотворни тексташ еша.
44	Диканиг. Гайсултанов Умар.	1	Берашна 1емар ду нийса а, шера а дийцаран тексташ еша. Берашна 1емар ду чулацам талла, цунах кхета.
45	Цунна х1унда хаьа дерриг а?	1	Берашна 1емар ду нийса а, шера а дийцаран тексташ еша. Берашна 1емар ду чулацам талла, цунах кхета.
46	Цунна х1унда хаьа дерриг а?	1	Берашна 1емар ду нийса а, шера а, кхеташ а дийцаран тексташ еша. Берашна 1емар ду чулацамах кхета.
47	Ло дог1уш. Эдилов Хасмохьмад Э.	1	Берашна 1емар ду нийса а, кхеташ а стихотворни тексташ еша.
Сийлахь - доккхачу зеран муьрехь			
48	Синтем боцу денош. Саракаев Хьамзат.	1	Берашна 1емар ду нийса а , кхеташ а , шера а дийцаран тексташ еша.
49	К1ентан дуюьхьа.Зайнутдинов Абдулла.	1	Берашна 1емар ду нийса а, шера а дийцаран тексташ еша. Берашна 1емар ду чулацам талла,

			цунах кхета.
50	К1ентан дуьхьа.	1	Берашна 1емар ду нийса а, шера а, кхеташ а дийцаран тексташ еша. Берашна 1емар ду чулацамах кхета.
51	Баьпкан йуьхк. Ахмадов Умар.	1	1амор. Дийцаран чулацамах кхета а 1емар ду бераш.
52	Баьпкан йуьхк.	1	Берашна евзар йу 1.Мамакаевн «ЙУ1аьстенан йуьхь» ц1е йолу стихотворении, 1емар ду нийса а, кхеташ а, шера а тексташ еша.
Болх бе. Халкъан дуьхьа ваха			
53	Йухаверза йиш йац. Гайсултанов Умар.	1	1амор. Дийцаран чулацамах кхета а 1емар ду бераш.
54	Йухаверза йиш йац.(2 дакъа).	1	Берашна 1емар ду нийса а, шера а, кхеташ а дийцаран тексташ еша.
55	Йухаверза йиш йац.(3 дакъа).	1	Берашан 1емар ду нийса а, кхеташ а йаздархочун дог-ойла а гойтуш стихотворенин тексташ еша.
56	Йухаверза йиш йац.(4 дакъа).	1	Берашна 1емар ду нийса а, шера а, кхеташ а дийцаран тексташ еша. Берашна 1емар ду предложенин чаккхе соцунг1а йарца аз лахдарца билгалъйаккха.
57	Жима Зарет. Берсанов Х-А.	1	Берашан 1емар ду нийса а, кхеташ а йаздархочун дог-ойла а гойтуш стихотворенин тексташ еша.
58	Гайсултанов Умар Совг1аташ.	1	Берашна емар ду нийса а, кхеташ а, шера а дийцаран тексташ еша.

59	Совглаташ.	1	Берашна 1емар ду нийса а, шера а, кхеташ а дийцаран тексташ еша.
60	Гайсултанов 1умар. Чеглардиган бен.	1	Берашна 1емар ду нийса а, кхеташ а стихотворни тексташ ешар. Берашна 1емар ду авторан дог-ойла а гойтуш еша.
61	Чеглардиган бен.	1	Берашна 1емар ду нийса а, кхеташ а стихотворни тексташ ешар. Берашна 1емар ду авторан дог-ойла а гойтуш еша.
62	Эх1, хьо мерза илли! Гацаев Саь1ид.	1	Берашна 1емар ду нийса а, шера а, кхеташ а дийцаран тексташ еша.
63	8-г1а март. Джамалханов З.	1	Берашна евзар йухалкъан барта кхолларалла йовзийтар, цуьнан тайпанаш девзар ду. Берашан хуур ду чулацам схьабийца.
64	Рашидов Шаид. Ахь сунна гечделахь.	1	Берашна евзар йу халкъан барта кхолларалла йовзийтар, цуьнан тайпанаш девзар ду.
65	Б1аьстенан 1уьйре.Мамакаев 1аьрби.	1	Берашна 1емар ду нийса а, шера а, кхеташ а туйьранаш деша.
66	Сулейманова Зайнап «Зу халхайолу».	1	Берашна 1емар ду нийса а, шера а, кхеташ а туйьранаш деша.
67	«Зу халхайолу».	1	1амор. Дийцаран чулацамах кхета а 1емар ду бераш.
68	Т1еч1аг1дар.	1	Берашна 1емар ду нийса а, шера а, кхеташ а дийцаран тексташ еша.

Дерриге: 68 сахьт

5. КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧЕСКИ ПЛАН

№ п/п	Урокан цле	Сахъ -таш	Бетган де		Примечани
			планаца	билгалдолу	
Хьомечу 1аламан суьрташ					
1	Беркате аьхке.	1	05.09		
2	Сулейманова Зайнап. Аьхкенан сурт	1	06.09		
3	Дагалецамаш. 1 .Мамакаев	1	12.09		
4	Чеглардиг.	1	13.09		
5	Гуьйре .Мамакаев Мохьмад	1	19.09		
6	Хасаев Хьасан. Шийла гуьйре	1	20.09		
7	Гуьйре .Окуев Шима.	1	26.09		
Вайн Даймехкан д1адаханчунна т1ера					
8	Таймин Бийболатан илли	1	27.09		
9	Эла Мусостий, Адин Сурхо.	1	03.10		
10	ЭлаМусостий, АдинСурхо.	1	04.10		
11	Астаг1а Тимар.	1	10.10		

12	Астаг1а Тимар	1	11.10		
13	Йуур ца хилча. Гайсултанов Умар	1	17.10		
14	Йуур ца хилча.	1	18.10		
15	Йуур ца хилча.	1	24.10		
16	Къонах хъанах олу?	1	25.10		
Вайн республика- Нохчийчоь					
17	Вайн Республика- Нохчичоь В.Баширов . Сан хьоме Нохчичоь.	1	07.11		
18	Декалахь сан илли. Ахмадова Тамара	1	08.11		
19	Яшуркаев Салман. Пасха	1	14.11		
20	Яшуркаев Салман. Пасха	1	15.11		
21	Пасха.	1	21.11		
22	Нохчийн хиш. Ахмадов Муса	1	22.11		
Вайга туьйранаша кхойкху					
23	Муьлха йоккха хилла?	1	28.11		
24	Чантиев Умар. Хьекьал тоьлла.	1	29.11		

25	Хъекъал тоьлла.	1	05.12		
26	Мара бойна Салман. А.Дадуев	1	06.12		
27	Мара бойна Салман.	1	12.12		
28	Къоблел хъекъал тоьлла.	1	13.12		
29	Хъекъал долу йола, кхелахо а.	1	19.12		
30	Хъекъал долу йола, кхелахо а.	1	20.12		
31	Хъекъал долу йола, кхелахо а.	1	26.12		
32	Хъекъал долу воккха стаг а, къиза эла а.	1	27.12		
33	ОххI ай.	1	09.01		
34	Махана аьлла баркалла.	1	10.01		
35	Дашо бI араш. Гайсултанов Умар	1	16.01		
Нохчийн къоман баккхий йаздархой					
36	Со кхин хьуна декар дац...	1	17.01		
37	Со кхин хьуна декар дац...	1	23.01		
38	Дуйлало. Мамакаев Мохьмад	1	24.01		
39	М.Мамакаев дахар а, кхолларалла а.	1	30.01		

40	Хьуьнхахь.	1	31.01		
41	М.Мамакаев дахар а,кхолларалла а.	1	06.02		
42	Даймохк. Мамакаев 1арби.	1	07.02		
43	1.Гайсултанов дахар а,кхолларалла а.	1	13.02		
44	Диканиг. Гайсултанов Умар.	1	14.02		
45	Цунна х1унда хаьа дерриг а?	1	20.02		
46	Цунна х1унда хаьа дерриг а?	1	21.02		
47	Ло дог1уш. Эдилов Хасмохьмад Э.	1	27.02		
Сийлахь - доккхачу зеран муьрехь					
48	Синтем боцу денош. Саракаев Хьамзат.	1	28.02		
49	К1ентан дуюьхьа.Зайнутдинов Абдулла.	1	05.03		
50	К1ентан дуюьхьа.	1	06.03		
51	Баьпкан йуьжк. Ахмадов Умар	1	12.03		
52	Баьпкан йуьжк.	1	13.03		
Болх бе. Халкьан дуюьхьа ваха					
53	Йухаверза йиш йац. Гайсултанов Умар.	1	26.03		

54	Йухаверза йиш йац.(2 дакъа)	1	27.03		
55	Йухаверза йиш йац.(3 дакъа)	1	02.04		
56	Йухаверза йиш йац.(4 дакъа)	1	03.04		
57	Жима Зарет. Берсанов Х-А.	1	09.04		
58	Совг1аташ. Гайсултанов Умар.	1	10.04		
59	Совг1аташ.	1	16.04		
60	Ч1ег1ардиган бен. Гайсултанов 1умар.	1	17.04		
61	Ч1ег1ардиган бен.	1	23.04		
62	Эх1, хьо мерза илии! Гацаев Саь1ид.	1	24.04		
63	8-г1а март. Джамалханов З.	1	30.04		
64	Рашидов Шаид. Ахь сунна гечделахь.	1	01.05		
65	Б1аьстенан 1уйре.Мамакаев 1аьрби.	1	07.05		
66	Зу хелхайолу. Сулейманова Зайнап.	1	08.05		
67	Зу халхайолу.	1	14.05		
68	Т1еч1аг1дар.	1	15.05		
Дерриге: 68 сахьт					

